Lietas Nr.A420600712

SKA-217/2016

S P R I E D U M S

Rīgā 2016.gada 30.decembrī

Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments šādā sastāvā:

tiesnesis A. Guļāns

tiesnese V.Krūmiņa

tiesnese L.Slica

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz /pers. A/ pieteikumu par Rīgas domes 2012.gada 4.decembra lēmuma Nr.DL-12-556-ap atcelšanu daļā un morālā kaitējuma atlīdzināšanu, sakarā ar Rīgas domes kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 26.marta spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Rīgas Sociālais dienests pieteicējam no 2012.gada 1.septembra līdz 30.novembrim piešķīra trūcīgas personas statusu, pabalstu garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai un dzīvokļa pabalstu.

Ar Rīgas Sociālā dienesta 2012.gada 31.oktobra lēmumu atcelts lēmums par pabalsta garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai un dzīvokļu pabalsta piešķiršanu pieteicējam 2012.gada oktobrī un novembrī. Rīgas domes Labklājības departaments ar 2012.gada 4.decembra lēmumu atcēlis minēto lēmumu daļā par pabalstu piešķiršanu 2012.gada oktobrī, bet anulējis pieteicējam piešķirto trūcīgas personas statusu un atcēlis tiesības saņemt pabalstu garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai un dzīvokļa pabalstu par 2012.gada novembri.

Pieteicējs vērsās Administratīvajā rajona tiesā ar pieteikumu par lēmuma atcelšanu daļā un morālā kaitējuma Ls 1000 (1422,87 *euro*) atlīdzināšanu.

[2] Ar Administratīvās rajona tiesas 2014.gada 16.janvāra spriedumu pieteikums noraidīts.

[3] Administratīvā apgabaltiesa ar 2015.gada 26.marta spriedumu pieteikumu apmierināja daļā un uzlika pienākumu atlīdzināt pieteicējam morālo kaitējumu 50 *euro*.

Spriedums daļā, kas attiecas uz kasācijas sūdzības argumentiem, pamatots ar turpmāk minētajiem argumentiem.

[3.1] Pieteicējam ir tiesības uz morālā kaitējuma atlīdzinājumu par nepamatotu pabalstu neizmaksāšanu 2012.gada oktobrī.

Ar Rīgas domes lēmumu par prettiesisku ir atzīta pieteicēja pabalstu izmaksas aizturēšana par 2012.gada oktobri laikā no 2012.gada 15.oktobra līdz 4.decembrim. No minētā secināms, ka pieteicējam ir tiesības prasīt kaitējuma atlīdzinājumu, jo nepamatoti apturēta viņam labvēlīga administratīvā akta izpilde – pabalstu izmaksa par 2012.gada oktobri. Ņemot vērā, ka pabalstu izmaksa par 2012.gada oktobri sākotnēji tika apturēta ar Rīgas Sociālā dienesta 2012.gada 1.oktobra lēmumu, bet vēlāk tika pieņemts Rīgas Sociālā dienesta 2012.gada 31.oktobra lēmums, ar kuru atcelts pieteicējam labvēlīgais administratīvais akts par pabalstu piešķiršanu, morālā kaitējuma atlīdzinājums ir vērtējams gan par laiku, kad tika apturēta pieteicējam labvēlīgā administratīvā akta izpilde, gan laiku, kad labvēlīgais administratīvais akts bija atcelts.

Atteikums izmaksāt ar pašvaldības lēmumu piešķirto finansiālo palīdzību pieteicējam – trūcīgai personai, ir uzskatāms par būtisku pieteicēja tiesību prettiesisku aizskārumu. Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 6.pantā noteikts, ka tiesības uz zaudējuma atlīdzinājumu rodas, ja starp iestādes prettiesisko rīcību un cietušajam nodarīto zaudējumu pastāv tieša cēloņsakarība – objektīva saikne starp iestādes rīcību un tās radītajām laika ziņā sekojošām zaudējumu nodarošām sekām, proti, minētā rīcība rada un nosaka šo seku iestāšanās reālu iespēju un ir galvenais faktors, kas nenovēršami radījis šīs sekas. Atbilstoši minētā likuma 10.pantam cietušais nav tiesīgs pilnīgi vai daļēji saņemt zaudējuma atlīdzinājumu, ja viņš nav, izmantojot savas zināšanas, spējas un praktiskās iespējas, darījis visu iespējamo, lai zaudējumu novērstu vai samazinātu.

Rīgas Sociālā dienesta 2012.gada 1.oktobra lēmums atcelts, jo tika konstatēts, ka sākotnējā lēmuma pieņemšanā pieteicēja papildu paskaidrojumi ir nepareizi vērtēti kā iesniegumi par pabalstu piešķiršanu un tāpēc dienests nepamatoti lēma par iesniegumu izskatīšanas apturēšanu. Rīgas Sociālajam dienestam nebija pamata atteikt pieteicējam pabalstu izmaksu par 2012.gada oktobri, jo pieteicējs pirmo invaliditātes pensiju saņēma tikai oktobrī.

Secināms, ka pieteicējs, laikus iesniedzot jaunu deklarāciju un norādot tajā savus deklarējamos ienākumus, tostarp, invaliditātes pensiju, nevarēja samazināt laiku, kurā aizkavējās pabalstu izmaksa. Pieteicējs veica visas nepieciešamās darbības, apstrīdot Rīgas Sociālā dienesta pieņemtos prettiesiskos lēmumus.

[3.2] Administratīvā procesa likuma 94.panta ceturtā daļa paredz, ka atlīdzināšanas pienākumu attiecīgais publisko tiesību subjekts var izpildīt, atjaunojot stāvokli, kāds pastāvēja pirms zaudējuma vai kaitējuma nodarīšanas, vai, ja tas nav vai nav pilnībā iespējams vai nav adekvāti, samaksājot atbilstīgu atlīdzinājumu naudā.

Judikatūrā atzīts, ka augstākas iestādes lēmums, ar kuru atceļ zemākas iestādes lēmumu, tādējādi atjaunojot iepriekšējo stāvokli, ir vērtējams kā atbilstīgs atlīdzinājums. Nelielus emocionālos pārdzīvojumus var kompensēt ar atvainošanos. Atlīdzināms naudā ir vienīgi būtisks morālais kaitējums, tāds, kuru ar prasītā labuma piešķiršanu vairs nevar nedz juridiski, nedz faktiski atlīdzināt. Proti, papildu atlīdzinājums būtu pieļaujams tikai tad, ja pastāvētu kādas īpaši būtiskas un ar stāvokļa atjaunošanu nenovēršamas morālas ciešanas.

Personas saņemto ienākumu apmēram būtu jābūt vismaz tādam, kas ļauj nodrošināt cilvēka cienīgu esamību, kas aptver ne tikai fizioloģiskai eksistencei jeb izdzīvošanai nepieciešamo, bet ļauj personai saglabāt arī pilnvērtīga sabiedrības locekļa statusu. Ņemot vērā, ka laikā, kad pieteicējam tika atteikta pabalsta garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai un dzīvokļa pabalsta izmaksa, pieteicējs bija uzskatāms par trūcīgu personu, ka viņam nav uzkrājumu un viņam bija prettiesiski liegtas tiesības tieši uz pabalstiem, kas nodrošina minimālo ienākumu līmeni un tiesības uz mājokli, pieteicēja ciešanas konkrētajā situācijā vērtējamas kā nozīmīgas. Vienlaikus pieteicēja tiesību aizskārums nav vērtējams kā ilgstošs (prettiesiskā situācija novērsta ar 2012.gada 4.decembra lēmumu), tāpēc aizskarto tiesību un ar likumu aizsargāto interešu nozīmīgumam atbilstīgs ir atlīdzinājums 50 *euro* apmērā. Turklāt attiecībā uz pieteicēja pabalstiem par 2012.gada oktobri Rīgas Sociālais dienests ir pieļāvis atkārtotu prettiesisku lēmumu pieņemšanu, ko vēlāk ir izdevies novērst augstākai iestādei.

Tādējādi apmierināms pieteicēja pieteikums daļā par morālā kaitējuma atlīdzinājumu 50 *euro* apmērā. Pārējā daļā pieteicēja pieteikums ir noraidāms.

[4] Par Administratīvās apgabaltiesas sprieduma daļu, ar kuru daļēji apmierināts pieteikums par morālā kaitējuma atlīdzināšanu, Rīgas dome iesniedza kasācijas sūdzību, pamatojot to ar turpmāk minētajiem argumentiem.

[4.1] Pieteicējs nav ievērojis lietas ārpustiesas izskatīšanas kārtību, līdz ar to tiesa nepamatoti nospriedusi atlīdzināt pieteicējam morālo kaitējumu.

[4.2] Tiesa kļūdaini paplašināja pieteikuma priekšmetu par morālā kaitējuma atlīdzinājumu, kas ir novedis pie lietas nepareizas izspriešanas.

[4.3] Pieteicēja stāvokļa atjaunošana notikusi pirmstiesas instancē, tāpēc tiesai nebija pamata atlīdzinājumu noteikt naudā. Atteikums izmaksāt pabalstu par vienu mēnesi nevarēja būt par pamatu nenovēršamiem zaudējumiem un nenodarīja pieteicējam būtisku morālo kaitējumu, ko nevarēja atlīdzināt ar restitūciju.

Motīvu daļa

[5] Ar Rīgas domes lēmumu par prettiesisku ir atzīta pieteicēja pabalstu izmaksas aizturēšana 2012.gada oktobrī. Minētajā lēmumā norādīts, ka Rīgas Sociālajam dienestam nebija pamata atteikt pieteicējam pabalstu izmaksu par 2012.gada oktobri, jo pieteicējs pirmo invaliditātes pensiju saņēma tikai oktobrī.

No minētā secināms, ka augstākā iestādē ar galīgo lēmumu ir atjaunojusi pieteicēja stāvokli. Līdz ar to vērtējams, vai šādā gadījumā pieteicējam ir tiesības vērsties tiesā ar prasījumu par morālā kaitējuma atlīdzinājumu, nepārsūdzot galīgo iestādes lēmumu vai neprasot konstatēt administratīvā akta izdošanas procesā pieļautu procesuālo pārkāpumu.

[6] Administratīvā procesa likuma 81.panta piektā daļa noteic, ka apstrīdētais administratīvais akts iegūst savu galīgo noformējumu tādā veidā, kādā tas noformēts lēmumā par apstrīdēto administratīvo aktu. Šādā veidā tas izpildāms un to var pārsūdzēt tiesā.

Zemākas iestādes lēmuma apstrīdēšanas jēga ir kontroles pār tā tiesiskumu veikšana pašas iestādes ietvaros. Augstāka iestāde var novērst kļūdas, ja tādas konstatē (*sk. Augstākās tiesas 2009.gada 26.novembra sprieduma lietā Nr.SKA-508/2009 13.punkts*). Ja augstāka iestāde izdod satura ziņā citu administratīvo aktu, tad apstrīdētais administratīvais akts automātiski zaudē spēku – tas kļūst par juridiski nenozīmīgu administratīvā procesa starpstadiju (*sk. J.Briede, 81.panta komentārs. Grām.: Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Briede J. (Zin. red.) Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 810.lpp.*).

Tādējādi var secināt, ka attiecībā uz privātpersonu tiek izdots viens tiesiskas sekas radošs administratīvais akts, kas savu galīgo noformējumu iegūst lēmumā par apstrīdēto administratīvo aktu (*sal. sk. J.Briede, 81.panta komentārs. Grām.: Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Briede J. (Zin. red.) Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 810.lpp.*), un tieši šā administratīvā akta tiesiskums vai prettiesiskums nosaka personas tiesības uz zaudējumu vai kaitējuma atlīdzinājumu.

Izskatāmajā lietā galīgā lēmuma prettiesiskums nav konstatēts: pieteicējs galīgo lēmumu pārsūdzējis tikai tajā daļā, kas attiecās uz pabalstu nesaņemšanu novembrī, bet tiesa to atzinusi par tiesisku.

Kā tas atzīts tiesu praksē, administratīvajā procesā prasījums par atlīdzinājumu nav patstāvīgs prasījums tādā ziņā, ka persona var prasīt nevis atlīdzinājumu par jebkuru kaitējumu, bet tikai par tādu kaitējumu, kas nodarīts ar administratīvu aktu, tā izpildi vai faktisko rīcību (*sal. sk. Augstākās tiesas 2007.gada 11.maija sprieduma lietā Nr.SKA-364/2007 17.punktu*). Zaudējumi (kaitējums) var pastāvēt tikai kopsakarā ar nodarījumu, kura dēļ zaudējumi (kaitējums) radušies, kaut arī prasījumu par administratīvo aktu, tā izpildi vai faktisko rīcību var izskatīt atsevišķi no prasījuma par atlīdzinājumu (*I.Gredzena, D.Mita, 92.panta komentārs. Grām.: Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Briede J. (Zin. red.) Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 914.lpp.*). Savukārt no Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma izriet, ka privātpersona var pretendēt uz kaitējuma vai zaudējumu atlīdzinājumu tikai tādā gadījumā, ja ir konstatēts prettiesisks administratīvais akts vai prettiesiska faktiskā rīcība (*sk., piemēram, minētā likuma 1.pantu, 4.panta pirmo daļu, sal. sk. arī: I.Gredzena, D.Mita, 92.panta komentārs. Grām.: Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Briede J. (Zin. red.) Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 922.lpp.*).

Ievērojot to, ka pieteicējs nav pārsūdzējis galīgo lēmumu par pabalsta garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai un dzīvokļu pabalsta piešķiršanu 2012.gada oktobrī un tā prettiesiskums nav konstatēts, pieteicējam nepastāv no tiesību normām izrietošas subjektīvās publiskās tiesības prasīt zaudējumu atlīdzinājumu, kas ir pamats atteikties pieņemt pieteikumu uz Administratīvā procesa likuma 191.panta pirmās daļas 8.punkta pamata.

[7] Tajā pašā laikā nav izslēdzamas privātpersonu tiesības prasīt zaudējumu, vai kaitējuma atlīdzinājumu par administratīvā akta izdošanas procesā pieļautu procesuālu pārkāpumu, par kādu var uzskatīt arī kļūdainu sākotnējā administratīvā akta pamatojumu, izskatāmajā lietā. Tomēr no tiesību normām izriet, ka par administratīvā akta izdošanas procesā pieļautu procesuālu pārkāpumu var sūdzēties tikai tad, ja šis pārkāpums ir radījis būtisku personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārumu (*sk. Administratīvā procesa likuma 82.panta trešo daļu, 184.panta otro daļu*).

Administratīvā procesa likuma 184.panta otrajā daļā, kas paredz, ka pieteikumu var iesniegt arī par administratīvā akta izdošanas procesā pieļauta procesuālā pārkāpuma konstatēšanu, ja tas radījis būtisku personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārumu un ir nepieciešams atlīdzinājuma pieprasīšanai vai lai novērstu līdzīgu gadījumu atkārtošanos. Šādu pieteikumu var iesniegt, ja attiecīgās tiesiskās intereses nav iespējams īstenot ar šā panta pirmajā daļā minētajiem pieteikumiem.

Augstākā tiesa jau iepriekš ir atzinusi, ka no citētās normas izriet, ka atsevišķu pieteikumu par administratīvā akta izdošanas procesā pieļauta procesuālā pārkāpuma konstatēšanu var iesniegt, ja secīgi konstatējami visi trīs šādi priekšnoteikumi: 1) procesuālais pārkāpums radījis būtisku personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārumu; 2) procesuālā pārkāpuma konstatēšana nepieciešama, lai pieprasītu atlīdzinājumu vai novērstu līdzīgu gadījumu

atkārtošanos; 3) attiecīgās tiesiskās intereses nav iespējams īstenot, iesniedzot pieteikumu par pašu administratīvo aktu (tā izdošanu vai atcelšanu) (*Augstākās tiesas 2009.gada 30.oktobra lēmuma lietā Nr.SKA-808/2009 8.punkts*).

Jāatzīmē, ka būtisks personas tiesību vai tiesisko interešu aizskārums ir tad, ja ar to ir aizskartas vai ierobežotas pamattiesības vai cilvēktiesības, ja tas ir bijis ilgstošs, ievērojami apgrūtinošs vai ja tas ir radījis tādus zaudējumus vai kaitējumu, par kuru saprātīgs vērtētājs varētu teikt, ka šādi zaudējumi vai kaitējums nav vienkārši paciešami, ar tiem nevar samierināties un par tiem pienākas kompensācija (*J.Briede, 82.panta komentārs. Grām.: Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Briede J. (Zin. red.) Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 817.-818.lpp.*).

[8] Lai gan pieteicējs tieši nav izteicis prasījumu par administratīvā akta izdošanas procesā pieļauta procesuālā pārkāpuma konstatēšanu, no apgabaltiesas sprieduma secināms, ka apgabaltiesa, acīmredzot, ņemot vērā pieteicēja pieteikumā minēto pamatojumu morālā kaitējuma atlīdzinājumam, ir vērtējusi šādu prasījumu, proti, ir vērtēts pabalstu izmaksas aizkavējuma ilgums un tā ietekme uz pieteicēju.

Apgabaltiesa atteikumu izmaksāt piešķirto finansiālo palīdzību pieteicējam – personai, kura uzskatāma par trūcīgu, atzina par būtisku pieteicēja tiesību prettiesisku aizskārumu. Pārbaudot šo apgabaltiesas atzinuma attiecināmību uz pieteicēju, Augstākā tiesa atzīst, ka konkrētajā gadījumā administratīvā akta izdošanas procesā pieļautās kļūdas ir novērstas ar augstākas iestādes lēmumu, kas arī ir apstrīdēšanas procesa jēga un būtība. Nav ziņu, ka sākotnējā administratīvajā aktā pieļautās procesuālās kļūdas būtu atstājušas ietekmi uz pieteicēja tiesībām un tiesiskajām interesēm. Apgabaltiesa nav pamatojusi, kāpēc pieteicēja tiesību aizskārums ir uzskatāms par būtisku un kādas ir tā nenovēršamās sekas. Kasācijas sūdzībā pamatoti norādīts, ka pieteicējam tika saglabāts trūcīgas personas statuss, kas nodrošināja tiesības saņemt atbrīvojumu no pacienta iemaksu veikšanas un kompensējamo zāļu sarakstā iekļauto zāļu iegādes izdevumiem, tiesības saņemt ēdināšanas pakalpojumus. Pieteicējam bija stipendija un invaliditātes pensija, kā arī pieteicējs uzturēja saikni ar ģimeni, pilngadīgo dēlu, kura pienākums bija rūpēties par pieteicēju.

Apgabaltiesa pieteicēja tiesību aizskārumu nav vērtējusi kā ilgstošu.

Augstākā tiesa atzīst, ka pabalstu neizmaksāšana pieteicējam varēja radīt zināmas grūtības, tomēr konkrētajā situācijā apgabaltiesa tās nav konstatējusi, vien norādījusi, ka tādas ir iespējamas. Līdz ar to pieteicējam nav tiesību vērsties tiesā ar pieteikumu par morālā kaitējuma atlīdzinājumu.

Ievērojot minēto, atzīstams, ka apgabaltiesa ir nepareizi novērtējusi pieteicēja tiesību vai tiesisko interešu aizskāruma būtiskumu un līdz ar to arī prasījuma pieļaujamību.

[9] Šādos apstākļos atzīstams, ka pieteikums šajā daļā nav izskatāms administratīvā procesa kārtībā, savukārt spriedums šajā daļā atceļams un tiesvedība izbeidzama, pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 282.panta 10.punkta pamata.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 129^{1}.panta pirmās daļas 2.punktu, 282.panta 10.punktu un 348.panta 3.punktu, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments

n o s p r i e d a

Atcelt Administratīvās apgabaltiesas 2015.gada 26.marta spriedumu daļā, ar kuru apmierināts /pers. A/ pieteikums par morālā kaitējuma atlīdzināšanu, un šajā lietas daļā izbeigt tiesvedību.

Atmaksāt Rīgas domei drošības naudu – 71,14 *euro*.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesnesis A.Guļāns

Tiesnese V.Krūmiņa

Tiesnese L.Slica